

І.Ю. РОБАК, докт. іст. наук, зав. каф. суспільних наук ХНМУ, Харків;
Г.Л. ДЕМОЧКО, канд. іст. наук, ст. викл. каф. суспільних наук ХНМУ

ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПЕРСОНАЛІЯХ (ЗДОБУТКИ РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)

У статті міститься історіографічний аналіз медичної історико-біографічної літератури, яка вийшла на теренах України за останні 20 років. Зазначено, що персоналії діячів української охорони здоров'я вивчені не достатньо, хоча за останній час і зроблені певні кроки у відповідному напрямку. Тому студіювання цього аспекту медичної україніки наразі залишається актуальним.

Ключові слова: історія, медицина, охорона здоров'я, історіографічний аналіз, історико-медична література

Вступ Історію, як відомо, творять люди, серед яких вирізняються окремі значні постаті. Отже, біографічна складова є важливою частиною історичної науки. Біографічні дослідження сприяють відродженню історії та культури України в портретах її видатних діячів. А з іншого боку створення таких портретів покликане сприяти поглибленому вивченню рідної історії. Сьогодні багатьма вітчизняними істориками визнається, що на часі видання загального «Українського біографічного словника» на сучасній науковій основі. Таке завдання слід розглядати як важливий національний пріоритет. Змістом словника мають стати біографії видатних українців всіх часів. До когорти славетних українців, чії імена належить увічнити в УБС, на наш погляд, слід віднести й видатних українських медиків і організаторів охорони здоров'я.

Студії, присвячені дослідженню їх життя і діяльності є складовою частиною загальної історіографії історії медицини та охорони здоров'я України. Тому **метою** даної статті є історіографічний аналіз вищезазначених персоналій останнього двадцятиріччя і визначення перспектив подальших досліджень.

За часів незалежності України в напрямі розробки персоналій видатних українських медиків і організаторів охорони здоров'я вже зроблено значний якісний крок уперед. Ще у листопаді 1997 р. Державна наукова медична бібліотека Міністерства охорони здоров'я України випустила біобібліографічний словник «Медицина в Україні: Кінець XVII – перша половина XIX століть. Вип.1: Видатні лікарі» [1]. Цим виданням практично була започаткована медична україніка. Такі видання несуть своєрідний відбиток процесу народження і зміцнення інтересу громадськості до різноманітних аспектів свого минулого, зокрема й історії охорони здоров'я. Цей випуск містить ґрунтовний історико-медичний матеріал, але до нього ще не було включено цілого ряду персоналій, знайдені відомості про яких були

© І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко, 2013

або мізерними, або вкрай суперечливими. Пошук необхідної інформації тривав. Знайдено було нові імена людей, які своєю самовідданою працею будували надійні підвалини для створення української охорони здоров'я. Таким чином, виявилася необхідність у виданні додаткового до першого випуску словника, який і вийшов у світ 2002 року [2]. А ще через п'ять років, у 2007, був виданий другий додатковий випуск до першого словника [3]. Новий хронологічний період розпочато другим випуском словника [4]. До нього увійшли особи, чия активна діяльність припала на другу половину XIX – початок XX ст. За верхню хронологічну межу прийнято 1917 рік. У минулому році вийшла наступна частина за літерами «Л-С» [5]. На жаль, як бачимо, словник виходить занадто повільно.

Далі хотілося б звернути увагу на роботу В. М. Мороза «Становлення медичної науки на Поділлі» [6]. Видання структуровано на три розділи за відповідними назвами: «Літопис славетних імен» – розділ перший, «Шлях самовідданої боротьби за життя людини» – розділ другий, «Вклад сучасних вчених Поділля в медико-технічне забезпечення охорони здоров'я народу України» – розділ третій. Книга по суті являє собою зведений біографічний список науковців, які працювали в межах Хмельницької, Вінницької, частини Тернопільської, Черкаської та Одеської областей. Прикро, що автор перетворив потужний потенціал заявленої на обкладинці теми та звузився до створення такої собі «бази даних», побудованої за типом: рік народження, місце навчання, місце роботи, отримані нагороди, опубліковані роботи. Лише статті про корифеїв медичної науки – М. І. Пирогова, О. О. Шалімова, Д. К. Заболотного – дещо «розбавлені» інформацією про наукові відкриття, дослідницькі інтереси. Подекуди автор зовсім втрачав «нитку Аріадни» – інформація про М. О. Булгакова більше нагадує оду літератору, але аж ніяк не медику. А постать О.О. Вишневецького до Поділля «притягнута за вуха» – вчений все життя працював у Москві, а у Хмельницькому перебував короткотерміново, лише під час перебування тут гарнізонного військового шпиталю під час Великої Вітчизняної війни. На жаль, видання повсюди виблискує такими вадами, яких можна було б уникнути при більш ретельній добірці матеріалу та переорієнтуванні видання з біографічного словника на монографію.

Щодо розробки персоналій медиків-науковців, то ми маємо декілька дисертаційних досліджень та цілий шар статей з цього питання. Серед дисертацій хотілося б відзначити роботи Гринзовського А. М. «Системний аналіз становлення і формування медико-профілактичного факультету та гігієнічної науки Національного медичного університету імені О. О. Богомольця» (Київ, 2005), в якій розглядається діяльність репресованих науковців В. В. Удовенка та В. Я. Підгаєцького [7]; Лахманюк Т. В. «Науково-педагогічна та громадсько-політична діяльність І. Горбачевського» (Чернівці, 2007) [8]; Берегової Ю.М. «Діяльність академіка В. Г. Дроботька в контексті розвитку мікробіологічної науки в Україні (1885 – 1966 рр.)» (Київ,

2007) [9]; Баранкової Н. О. «Діяльність академіка М. В. Рево (1889-1962 рр.) в контексті розвитку мікробіології в Україні» (Київ, 2009) [10]; Товкун Л. П. «Академік О. В. Корчак-Чепурківський: наукова, організаційна робота та педагогічна діяльність у 1883–1947 рр.» [11].

Вийшли друком стаття А. М. Гринзовського «Володимир Удовенко – біографічні відомості та наукова діяльність», побудована переважно на архівних матеріалах Державного архіву м. Києва [12] та монографія (у співавторстві) «Володимир Удовенко: життєпис репресованого професора-гігієніста» [13]. Діяльність В. Підгаєцького розглядається у статті О. П. Яворівського та І. М. Сахарчук «В. Я. Підгаєцький – лікар, педагог, учений», виданої до 120-річчя Володимира Яковича [14].

Стаття, у якій висвітлюється діяльність В. Я. Данилевського, вийшла у електронному виданні 2007 року [15]. В статті йдеться про внесок В. Данилевського не тільки у фізіологію, а й у ветеринарну паразитологію, яка тісно пов'язана з медициною.

Також треба відзначити й статтю І. Воронцовської, головного бібліографа Чернігівської наукової медичної бібліотеки, яка присвячена життю та діяльності «батька реаніматології» В. О. Неговського [16]. Зазначимо, що п. Воронцовська надала ґрунтовний матеріал, однак треба підкреслити, що авторка необережно назвала В. Неговського «засновником реаніматології», як це заявлено у титулі статті. Відомо, що перші спроби з оживлення людського тіла проводилися давно, однак успіху в реаніматології досяг Олексій Кулябко – українець за походженням, з роду лубенських козаків, який працював у Росії. Саме він у 1902 році оживив серце померлої дитини через двадцять годин після видалення. Тому, аж ніяк не применшуючи досягнень В. Неговського, який дійсно відокремив реаніматологію від танатології, хотілося б зауважити, що він став славетним продовжувачем справи видатного фізіолога Олексія Кулябка, який був «першопрохідцем» у реаніматології. Зазначимо, що при такому підході авторка тільки б підкреслила «національну складову», довівши, що саме українці були рушіями науки про відновлення діяльності організму після смерті. На жаль, у статті цього не пролунало.

Маловідомі сторінки біографії репресованого хірурга, який проходив по «Справі СВУ», Є. Г. Черняхівського, відображені у статті Л. Товкун [17]. У статті робиться наголос на те, що вчений був активним українізатором української вищої школи, але через наступ більшовицької влади на інтелігенцію його творчий потенціал не набув належного розвитку, а ім'я Є. Черняхівського на декілька десятиліть несправедливо забули.

У 2009 році в журналі «Українознавство» була надрукована стаття к.м.н. О. Ціборовського, присвячена внеску українських лікарів в організацію медичної науки та освіти на українських землях, які у XVIII – на поч. XIX ст.

входили до складу Російської імперії [18]. Треба зазначити, що автор не понехтував розмістити свою роботу у не фаховому для медика виданні, хоча лейтмотивом роботи є соціальна медицина. Таким чином, О. Ціборовський привертає увагу істориків до вивчення соціально-економічних аспектів історії медицини та охорони здоров'я, наголошуючи на тому, що «соціальна медицина стоїть на межі природничих та суспільних наук, поєднує медицину з економікою, правом, соціологією, політологією, антропологією, психологією, інформатикою, наукою управління, а також пов'язана з історією, географією, етнологією, природознавством» [там само, с. 133]. Як бачимо, для науковця-гуманітарія постає широкий лан для збору благодатного врожаю.

Щодо монографічних досліджень, то 2008 року вийшла монографія «Анестезіологія в лицах», присвячена історії анестезіології та внеску окремих особистостей у розвиток цієї галузі [19].

Монографічне дослідження, присвячене життю та діяльності М. Пирогова в Одесі, побачило світ трохи пізніше, у 2010 році [20]. Автор відобразив у своїй роботі майже тридцятилітній період життя вченого, його наукові пошуки та результати.

Також вийшла колективна монографія, присвячена видатному українському хірургу В. Д. Братусю [21]

З 2011 року почав виходити календар, в якому вміщено ювілейні дати видатних діячів медицини [22]. Серед таких вчених – і українські науковці. Всього за 2011 рік було відзначено 348 імен.

Стосовно історії місцевої медицини та охорони здоров'я слід відзначити колективну монографію, що вийшла до 200-річчя Харківського медичного університету [23]. В ній зібрані портрети та нариси діяльності співробітників вишу за довгий час від дати його заснування у 1805 році. Робота цікава тим, що відкриває для читача імена тих науковців, діяльність яких біла маловідомою, або замовчувалася через політичні мотиви.

А у монографії Яреми Богайчука «На сторожі здоров'я Тлумаччини: історія медицини Тлумаччини в іменах» подаються портрети видатних місцевих вчених і лікарів [24]

Згадуючи наративи з історії медицини в Україні, слід приділити заслужену увагу корифеєві історії української медицини – Ярославу Володимировичу Ганіткевичу. За фахом Я. Ганіткевич – професійний медик, доктор наук. У житті – активний громадський діяч, українізатор вищої медичної школи. Все життя його приваблювала не лише робота в лікарні – він досліджував історію української медицини, видавав статті та монографії з її проблем. Так, усього в науковому доробку Я. Ганіткевича більше 450 праць, але саме за роботи з історії медицини та повернення заборонених імен вчених-українців Ярослав Володимирович отримав у 2004 році премію ім. Івана Огієнка. В цьому ж році вийшла його перша монографія з історії медицини [25] та перший підручник з цього курсу [26]. Значний обсяг у

роботах відводиться біографіям українських лікарів. Такої тенденції дотримується автор і дотепер, про що свідчать останні розвідки Ганіткевича. Наприклад у статті «Внесок українських лікарів у світову медицину», яка вийшла в «Українському медичному часописі» у 2009 році автор подає короткі довідки про 55 лікарів та висвітлює їхній внесок у медичну науку [27]. Такі роботи надзвичайно збагачують українську медичну біографістику.

Ще одним лікарем, який присвятив себе студіюванню історії медицини, є Павло Йосипович Пундій. Більшу частину свого життя він прожив в Америці, куди виїхав після закінчення Другої світової війни. Одна з найвідоміших робіт Павла Пундія – 15-ти томний «Український медичний архів» [28]. Особливість цієї праці полягає в тому, що автор залучив архівні документи для висвітлення поступу української медицини. Зазвичай, професійні медики не вдаються до такого, на їхній розсуд, «нешляхетного» вчинку – працювати в архіві. Але історики-фахівці знають, що архівні документи – головна коштовність будь-якої роботи. Отже, така праця Павла Пундія – безперечний діамант у науковому доробку вченого. Робота висвітлює не тільки суто медичні факти, але й тісно пов'язана із соціально-історичним аспектом.

Проте найвагомішим внеском П. Пундія в історіографію проблеми є його тритомна праця «Українські лікарі», видана під редакцією професора Я. Ганіткевича. У першій частині подано довідки про 341 лікаря-патріота, які боролися за волю України, зокрема в період Другої світової війни брали участь у боротьбі проти німецьких окупантів та більшовицьких репресивних органів, організували або підтримували Медичну службу УПА, про лікарів та науковців, які найбільш активно сприяли позбавленню медицини, медичної науки та освіти наслідків багатолітнього панування тоталітарного комуністичного режиму, які й у наш час беруть найактивнішу участь в роботі українських організацій; про українських лікарів-митців, письменників, поетів, композиторів і виконавців [29].

У другій частині книги подано архівні матеріали про 829 репресованих комуністичним режимом і реабілітованих лікарів (та інших медиків) усіх національностей і поглядів, які народилися або працювали в Україні, лікували громадян України, розвивали медицину на наших землях. Книгу ілюструють 168 світлин. Автор провів копітку роботу та визначив статті, за якими найчастіше засуджували медиків. Серед них ст. 54-1 – контрреволюційні злочини, ст. 54-1 «а» – зрада батьківщини, ст. 54-2 – збройне повстання, ст. 54-3 – зносини з контрреволюційною метою з іноземними державами, ст. 54-10 – контрреволюційна пропаганда та агітація, ст. 54-11 – контрреволюційна організаційна діяльність, ст. 54-12 – недонесення про контрреволюційний злочин. Сучасний читач може лише уявити, з яким цинізмом навішувалися такі ярлики на лікарів [30].

У 3-й книзі довідника зібрано матеріали про 1170 лікарів – учасників національно-визвольної боротьби, активістів українського національного відродження та про репресованих і реабілітованих лікарів України [31]. Понад 150 прізвищ, які за радянської влади було заборонено згадувати, повернено до наукового обігу. Над цією книгою автор працював не одне десятиліття. І тільки завдяки чеснотам самого автора, високодисциплінованому і вимогливому ставленню не тільки до ближніх своїх, але й до самого себе у світовій історії зберігатиметься цілісність великої, вагомої, всебічної, барвистої та глибоко патріотичної історії про самовіддану жертвність українських лікарів найвищій ідеї кожного українця – ідеї визволення рідного краю з неволі. Жодна нація світу не знає такої великої кількості полеглих за свою незалежність, як зазнала Україна. І цю трагічну сторінку нашої держави зобразив автор у своїй, здавалося б, нейтральній за духом праці «Українські лікарі». Тритомна праця П. Пундія – беззаперечно є вагомим джерелом з висвітлення постатей медиків в історії медицини.

Цікава робота щодо медиків діаспори представлена С. З. Созанською [32]. Авторка розглядає життя й діяльність лікарів-дерматовенерологів, які працюють за кордоном, але не втрачають зв'язків з Батьківщиною. У статті не тільки подано життєпис лікарів, а значної уваги приділено історичному аспектові формування плеяди українських дерматовенерологів за кордоном. Визначено, коли та з яких причин почали емігрувати лікарі цієї спеціальності, як вони впорядковували своє подальше життя тощо.

Слід визначити, що, незважаючи на певні здобутки вітчизняної історіографії персоналій українських медиків і організаторів охорони здоров'я за роки незалежності, і тут росіяни випереджають нас. У них проблемами історії медицини (зокрема історичною біографістикою) займаються навіть не одна, а дві академічні установи: Національний НДІ громадського здоров'я ім. М. О. Семашка РАМН і Наукова рада з історії та філософських проблем медицини РАМН. Щорічно вони проводять наукові конференції «Медицинская профессура Российской империи» та «Медицинская профессура СССР», на підставі їх матеріалів публікують не тільки збірники, а й енциклопедичні видання, друкують численні історико-біографічні довідники про дорадянських і радянських медиків, зокрема українських [33]. Прикро те, що вони товчуться по ланах нашої історичної спадщини, начебто ми самі неспроможні знімати з них врожай. Таким чином ще раз підкреслюється наша меншовартість та інтелектуальна залежність від «старшого брата». А вони-де спадкоємці великих традицій медицини Російської імперії та Радянського Союзу. У нас же жодна солідна наукова установа не очолила такої роботи, а ведеться вона дослідниками врозбід, без належної координації.

Висновок Отже, на підставі здійсненого історіографічного аналізу

можна стверджувати, що, роки незалежності принесли бурхливий сплеск в дослідженні біографій видатних українських медиків і організаторів охорони здоров'я. Підсумовуючи загальний стан розробленості історико-біографічних проблем вітчизняної медицини наголосимо, що дослідження, які існують, вже дають можливість узагальнення їх в енциклопедичному словнику. Такий ґрунтовний збірник видатних медичних персоналій України просто необхідний, насамперед, задля збереження історичної пам'яті та врахування позитивного практичного досвіду минулих поколінь в справі подальшого плідного розвитку медичної галузі. Проте, незважаючи на чималий науковий доробок по окремих персоналіях, Державна наукова медична бібліотека Міністерства охорони здоров'я дуже затягла підготовку такого видання, враховуючи, що перший випуск біобібліографічного словника побачив світ у далекому 1997 р. Не збавляючи, а навіть нарощуючи темпи відповідних розвідок, необхідно також створити загальноукраїнський науковий центр з координації зусиль істориків медицини в розробці персоналій видатних медиків. Таким центром могла б виступити якась академічна установа або той же Інститут стратегічних досліджень МОЗ України.

Список літератури: 1. *Медицина в Україні. Видатні лікарі : біобібліографічний слов. Вип. 1 : Кінець XVII – перша половина XIX століть / авт.-упоряд. С. М. Булах, М. М. Гайдучок, Л. Б. Долинна, Л. О. Карденас Сільверіо ; Держ. наук. мед. б-ка України. – К., 1997. – 239 с.* 2. *Медицина в Україні. Видатні лікарі : XVIII – перша половина XIX ст. : біобібліогр. слов. : додатк. вип. 1 / авт.-упоряд. М. М. Гайдучок ; Держ. наук. мед. б-ка України. – К., 2002. – 136 с.* 3. *Медицина в Україні. XVIII - друга пол. XIX ст. : біобібліогр. слов. : додатк. вип. 2 / авт.-упоряд. М. М. Гайдучок ; Нац. наук. мед. б-ка України. – К., 2007. – 99 с.* 4. *Медицина в Україні : біобібліогр. слов. / авт.-упоряд. : С. М. Булах, С. Г. Васильєва, Л. Б. Долинна ; Нац. наук. мед. б-ка України. – К., 2005. – Вип. 2 : Друга половина XIX століття. Літери А-К. – 615 с.* 5. *Медицина в Україні [Текст] : біобібліогр. слов. / Нац. наук. мед. б-ка України. - К. : Коляда О. П. – Вип. 2 : Друга половина XIX – початок XX століття. Літери Л-С / [авт.-упоряд. С. М. Булах та ін. ; наук. кер. Р. І. Павленко]. – 2012. – 520 с.* 6. *Мороз В. М. Становлення медичної науки на Поділлі / В. М. Мороз. – Хмельницький. – Вінниця : Поділля, 1999. – 117 с.* 7. *Гринзовський А. М. Системний аналіз становлення і формування медико-профілактичного факультету та гігієнічної науки Національного медичного університету імені О. О. Богомольця [Текст] : автореф. дис... канд. мед. наук: 14.02.04 / А. М. Гринзовський ; Національний медичний ун-т ім. О. О. Богомольця. – К., 2005. – 20 с.* 8. *Ляхманюк Т. В. Науково-педагогічна та громадсько-політична діяльність І. Горбачевського: автореф. дис... канд. іст. наук. : 07.00.01 / Т. В. Ляхманюк ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2007. – 20 с.* 9. *Берегова Ю. М. Діяльність академіка В. Г. Дроботька в контексті розвитку мікробіологічної науки в Україні (1885 – 1966 рр.) : автореф. дис... канд. іст. наук. : 07.00.07 – історія науки і техніки / Ю. М. Берегова ; НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – К., 2007. – 16 с.* 10. *Баранкова Н. О. Діяльність академіка М. В. Рево (1889–1962 рр.) в контексті розвитку мікробіології в Україні: автореф. дис. ... канд. іст. наук. : 07.00.07 – історія науки і техніки / Н. О. Баранкова ; УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка. – К., 2009. – 20 с.* 11. *Товкун Л. П. Академік О. В. Корчак-Чепурківський: наукова, організаційна робота та педагогічна діяльність у 1883–1947 рр. [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук. : 07.00.07 / Л. П. Товкун ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-*

Хмельницький, 2010. – 21 с. **12. Бардов В. Г.** Володимир Удовенко – біографічні відомості та наукова діяльність / В. Г. Бардов, А. М. Гринзовський; Науковий вісник національного медичного університету ім. О. О. Богомольця. – 2009. – № 2. – С. 225–232. **13. Москаленко В. Ф.** Володимир Удовенко: життєпис репресованого професора-гігієніста / В. Ф. Москаленко, В. Г. Бардов, А. М. Гринзовський, О. П. Яворський, І. М. Сахарчук, С. Т. Омельчук, В. І. Зенкіна. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 376 с. **14. Яворівський, О. П.** В. Я. Підгаєцький – лікар, педагог, учений / О. П. Яворівський, І. М. Сахарчук // *Внутрішня медицина*. Електронний журнал. – 2009. – № 3 ; Режим доступу : <http://www.mif-ua.com/archive/article/10285> **15. Приходько Т. М.** В. Я. Данилевський – основоположник порівняльної паразитології в Україні / Т. М. Приходько // *Історія науки та біографістика*. Електронне видання. – 2007. – № 1; Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2007-1/07rtpmrru.pdf> **16. Воронцовська І. І.** Неговський із Чернігівщини – засновник реаніматології / І. І. Воронцовська // *Український медичний часопис*, 2009. – № 4 (72) – С. 116–117. **17. Товкун Л.** Професор Є. Г. Черняхівський – учений, педагог, основоположник української хірургічної школи / Л. Товкун // *Переяславський літопис*. – Вип. 2. – 2011. – С. 218–222. **18. Ціборовський О. М.** Українські лікарі XVIII – поч. XIX ст. як організатори медичної освіти і науки, медичної справи та предтечі соціальної медицини в Російській імперії / О. М. Ціборовський // *Українознавство*, 2009. – № 2. – С. 133–142. **19. Владыка А. С.** Анестезіологія в лицах [Текст] / А. С. Владыка, В. В. Сулов, П. Н. Чуев. – Суми : Университет. книга, 2008. – 269 с. **20. Бараев Т. М.** «В святых местах искания истины» (Пирогов в Одессе; к 200-летию со дня рождения) [Текст] / Т. М. Бараев. – О. : Печатный дом, 2010. – 212 с. **21. Москаленко В. Ф.** Василий Дмитриевич Братусь. Путь на вершины хирургии: монографія / В. Ф. Москаленко, П. Д. Фомин, Ю. Г. Виленский. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 509 с. **22. Імена в медицині у відгомоні часу** [Текст] : календар / Нац. наук. мед. б-ка України і уклад. І. С. Булах, Ю. Г. Віленський, Л. Є. Корнілова. – К. : [б. в.], 2011. – 62 с. **23. Вчені університету / Харк. держ. мед. ун-т ; за ред. акад. А. Я. Циганенка.** – Х. : Харків, 2002. – 470 с. **24. Богайчук Я.** На сторожі здоров'я Тлумаччини [Текст] : історія медицини Тлумаччини в іменах / Я. Богайчук ; Об'єднання інтелігенції «Поступ». – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003. – 264 с. **25. Ганіткевич Я.** Історія української медицини в датах та іменах [Текст] / Я. Ганіткевич ; Наук. т-во ім. Т.Г.Шевченка, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, Львів. від-ня, Всеукр. лікар. т-во. – Львів : Афіша, 2004. – 365 с. – Рез. : англ. – Бібліогр. : с. 361–364. – Імен. покажч. : с. 330–352. **26. Ганіткевич Я. В.** Історія медицини : підручник для студентів вищих медичних закладів III–IV рівня акредитації. – Тернопіль : Лілея, 2004. – 246 с. **27. Ганіткевич Я.** Внесок українських лікарів у світову медицину / Я. В. Ганіткевич // *Український медичний часопис*. – № 4 (72) – VII–VIII. – 2009. – С. 110–116. **28. Український медичний архів / Чикаго ; УЛТПА.** – 1980–91, № 1–15. **29. Пундій П.** Українські лікарі: бібліогр. довідник / П. Пундій; ред. Я. Ганіткевич. – Львів ; Чикаго : Наукове Товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1994. – Кн. 1: Естафета поколінь національного відродження. – 328 с. **30. Пундій П.** Українські лікарі : бібліогр. довідник / П. Пундій ; ред. Я. Ганіткевич. – Львів ; Чикаго : Наукове Товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1994. – Кн. 2 : Лікарі діяспори та їх діяльність для рідного краю. – 446 с. **31. Пундій П.** Українські лікарі [Текст] : бібліогр. довідник / Я. Ганіткевич, П. Пундій ; НТШ ; Всеукр. лікарське т-во. – Львів : Афіша, 2008. – Кн. 3 : Учасники нац.-визвольної боротьби й укр. державотворення, репресовані та реабілітовані лікарі України / наук. ред. Л. Пиріг. – 2008. – 426 с. **32. Созанська С. З.** Українські лікарі-дерматовенерологи: минуле та сучасність / С. З. Созанська // *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. – 2011. – № 3 (42). – С. 110–117. **33. Наприклад, див. : Скоркин К. В.** Они носили ТВОЮ фамилию. Биографический справочник. – М. : ВивидАрт, 2012. – 1312 с.

Надійшла до редакції 21.05.2013 р.

УДК 61(091:612.2)

Історія вітчизняної медицини та охорони здоров'я в персоналіях (здобутки років незалежності) / І. Ю. Робах, Г. Л. Демочко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Історія науки і техніки. – Х. : НТУ «ХП», 2013. – № 68 (1041). – С. 149–157. – Бібліогр.: 33 назв.

В статье содержится историографический анализ медицинской историко-биографической литературы, которая вышла в Украине за последние 20 лет. Указано, что персоналии деятелей здравоохранения исследованы не достаточно, хотя в последние годы и сделаны определенные шаги в соответствующем направлении. Поэтому исследование этого аспекта медицинской украиники на сегодняшний день является актуальным.

Ключевые слова: история, медицина, здравоохранение, историографический анализ, историко-медицинская литература

The article is dedicated to historiography analysis of medical historical and biographical literature, which was printed in Ukraine during the last 20 years. The authors concluded that biographies of Ukrainian leaders of health care were not studied at high level. That is why studying of this aspect of medical Ukrainica is actually in the modern Ukrainian historiography.

Keywords: history, medicine, health care, historiographical analysis, historical medical literature

УДК (092)579.2

С. П. РУДА, докт. іст. наук, професор Мистецького інституту художнього моделювання та дизайну ім. С. Далі, Київ

ІСТОРІЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО МІКРОБІОЛОГА Л. Й. РУБЕНЧИКА

Стаття присвячена Льву Йосиповичу Рубенчику (1896-1988), відомому вітчизняному мікробіологу, член-кореспонденту НАН України, одному з тих, хто стояв у витоків загальної, ґрунтової, водної, геологічної та космічної мікробіології.

Ключові слова: ґрунтові бактерії, мікроорганізми, круговорот речовин у природі, мікробна фауна.

Вступ Сучасні наукові знання є результатом багатовікової праці вчених, відомості з життя та творчості яких складають безсумнівний інтерес. В галузі біографістики – однієї з важливих складових історії науки – українські дослідники досягли чималих успіхів. У виданих ними біографічних довідниках [1, 2] вміщено дописи про науковців України та інших країн, які зробили помітний внесок до скарбниці світової науки. Монографічні видання, що вийшли на початку ХХІ століття [3, 4], містять біографічні нариси про провідних вітчизняних діячів науки та культури від минувшини до сьогодення. Число книг та дисертаційних робіт, присвячених окремим видатним вченим, досягає декількох сотен, а статей – на порядок вище. Проте кожний день приносить нові, цікаві відомості, які дозволяють розширити коло досліджуваних осіб або повніше представити постаті тих, що вже описані в літературі. Серед вчених, опубліковані дані про життя і діяльність яких потребують уточнення за нових умов відкритості і гласності, заслуговує на увагу один із перших українських мікробіологів, член-кореспондент НАН України Л. Й. Рубенчик. Саме це і є **метою** даної статті.

© С. П. Руда, 2013